

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กรมวิชาการ, 2546) บัญญัติหลักการอบรมเลี้ยงดูเกี่ยวกับการให้การศึกษา โดยคำนึงถึงความสนใจและต้องการของเด็กทุกคนทั้งเด็กปกติ เด็กที่มีความสามารถพิเศษ และเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา รวมทั้งการสื่อสารและการเรียนรู้ หรือเด็กที่มีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส เพื่อให้เด็กมีพัฒนาทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล โดยการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย บูรณาการผ่านการเล่น และกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดู เพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการสูงสุดตามศักยภาพและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข เป็นคนดีและคนเก่งของสังคม สอดคล้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา สภาพเศรษฐกิจ สังคม โดยความร่วมมือจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน นอกจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 จะมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาแล้ว เด็กก็จะบรรลุตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้วยกล่าวคือ ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย มีสุขภาพจิตที่ดีและมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้

เด็กในระดับก่อนประถมศึกษาหรือเด็กปฐมวัยนั้น เป็นวัยที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาชีวิตมนุษย์ สิ่ง que เด็กได้รับไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ และการเรียนรู้ในช่วง 5 ปีแรก ของชีวิต จะมีผลต่อการวางรากฐานที่สำคัญต่อบุคลิกภาพของเด็กที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ (ยาวพา เดชะคุปต์, 2542, หน้า 12) ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม จึงมีส่วนสำคัญ ในการส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กอย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไป ในอนาคต

ดังนั้นการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กในระดับก่อนประถมศึกษานั้น จึงควรพยายามที่จะรักษารธรรมชาติของเด็กไว้ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว เด็กเล็ก ๆ จะมีธรรมชาติเดิมที่สงบ เบิกบาน และ

มีพลัง สร้างสรรค์ไม่รู้ตลอดเวลา เด็กได้รับรู้ได้ทั้งหมดทั้งตัวแบบของคร่ำม และเปิดโอกาสให้ จิตวิญญาณ ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ได้พัฒนาไปพร้อมกันอย่างสมดุลและเหมาะสมกับ อายุ การศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ไม่ใช่เพื่อการสอนให้อ่านออกเขียนได้ แต่ควรเป็น การเตรียมความพร้อมอย่างทั่วพร้อมเพื่อเป็นรากฐานอันสำคัญของชีวิต (อนุบาลบ้านรัก, 2543, หน้า 2)

รูคอล์ฟ สไตเนอร์ นักปรัชญาและนักการศึกษาชาวออสเตรีย ได้ผลักดันให้เกิด โรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกในปี ค.ศ. 1919 มีเป้าหมายเพื่อพัฒนามนุษย์ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ ในอนุบาลวอลดอร์ฟ เด็กจะได้รับการส่งเสริมให้มีพลังแห่งการสร้างสรรค์ไม่รู้ ความมุ่งมั่น หรือพลังเจตจำนง (Willing) และปลูกฝัง เจตคติว่า “โลกนี้มีความงาม” (The World is Beautiful) ซึ่งปัจจัย 2 ประการนี้ ทำให้เด็กเล็ก ๆ ผู้เป็นสมาชิกของโลก ได้มีพลังในการพัฒนาชีวิตและ จิตวิญญาณต่อไปอย่างมีความสุข (อนุบาลบ้านรัก, 2543)

แนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ ของ รูคอล์ฟ สไตเนอร์ เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มี พื้นฐานสำคัญมาจากมนุษยปรัชญา ซึ่งเป็นปรัชญาที่ศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ สำหรับเด็กใน ระดับก่อนประถมศึกษา ตามหลักมนุษยปรัชญาได้อธิบายถึงเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 0-7 ปี ไว้ว่าเป็น ช่วงที่รูปกายได้พัฒนาขึ้นหลังจากที่เด็กได้อยู่ในครรภ์มารดา เป็นวัยที่เรียนรู้จากการกระทำผ่าน พลังเจตจำนง (Willing) เด็กในวัยนี้จะมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยการทำตามและเลียนแบบ ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เด็กพัฒนาพลังเจตจำนง โดยมีครู เป็นตัวแบบที่ดีสำหรับเด็ก สำหรับหลักสูตรตามแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟใช้ ธรรมชาติ ฤดูกาลที่เกิดขึ้นตลอดทั้งปีและวัฒนธรรมประเพณี เป็นแกนในการจัดประสบการณ์และกิจกรรม การเรียนการสอน (พร พันธุ์โอสถ, 2543, หน้า 8)

โดยจากแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟนี้มีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ หลักสูตรจึงมี ความแตกต่างกับหลักสูตรของประเทศไทยโดยสิ้นเชิง ดังนั้นการนำแนวคิดมาใช้ในโรงเรียน ในประเทศไทยจึงต้องมีการปรับหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับนักเรียนและสภาพบริบทสังคมไทย โดยการพัฒนหลักสูตรนี้ เป็นกระบวนการในการจัดทำหลักสูตรในระดับก่อนประถมศึกษา ยึดหลักแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ โดยวิธีปรับเปลี่ยน คัดแปลงหรือเพิ่มเติมรายละเอียด เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรแม่บท คือ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้ความสำคัญแก่เด็กเป็นรายบุคคล และเด็กเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอน ดังที่ รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า

การเรียนรู้ตามแนวคิดวอลดอร์ฟนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมไทยได้ โดยเป็นการถ่ายทอดแนวคิดสู่การปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นการจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อมที่ดี และให้เด็กได้ลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ภายในตัวเด็กแต่ละคน บทบาทของครูในการศึกษาตามแนวคิดวอลดอร์ฟ (อนุบาลบ้านรัก, 2543) มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะในวัยเด็ก การเรียนรู้จะเรียนรู้โดยการเลียนแบบหรือ การเป็นตัวอย่างและทำตาม (Initiation) ครูจึงทำหน้าที่เช่นเดียวกับพ่อแม่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดู และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ครูต้องมีศรัทธาต่องานศึกษาอบรมความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้เป็นผู้ที่มีความสามารถรอบด้าน มีความมั่นใจในการทำงาน มีศิลปะ และสุนทรีย์ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยการใช้นิทาน บทกลอน บทเพลง ในการหล่อหลอมคุณธรรม

การศึกษาตามแนวคิดวอลดอร์ฟนี้ แม้จะมีกำเนิดมานานกว่า 80 ปี โดยที่โรงเรียนวอลดอร์ฟ แห่งแรกตั้งขึ้นในโรงงานยาสูบ ที่เมืองสตูทการ์ท ประเทศเยอรมนี เมื่อปี ค.ศ. 1919 (Barnes, 1980) และได้แพร่หลายไปทั่วโลกจากเยอรมนี สแกนดิเนเวีย สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น อาร์เจนตินา ญี่ปุ่น และอินเดีย แต่ในประเทศไทยมีโรงเรียนเพียงไม่กี่โรงเรียนที่ใช้ แนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟเต็มรูปแบบในการจัดการเรียนการสอน เช่น โรงเรียนปัญญาทัย โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนไตรทักยะแสนสนุก เป็นต้น เนื่องมาจากการศึกษา ตามแนวคิดแบบวอลดอร์ฟเป็นของใหม่หรือนวัตกรรมในสังคมไทย แนวคิดนี้เชื่อว่า เด็กเรียนรู้จากการเลียนแบบ ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก จุดมุ่งหมายของแนวคิดแบบวอลดอร์ฟนี้ คือ ช่วยให้นักเรียนบรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี พัฒนานักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีสังคมที่สมบูรณ์ โดยเน้นในเรื่องของจิตวิญญาณและความรู้สึก เน้นการสร้างเจตคติที่ดีในตัวเด็ก เน้นสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ทำจากธรรมชาติ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 42)

ผู้วิจัยจึงคิดว่าการนำแนวคิดทางการศึกษาวอลดอร์ฟ มาพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา จะเป็นการเผยแพร่ให้ครูและผู้ปกครองมีความเข้าใจในแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับผู้ปกครองที่จะใช้ระบบการศึกษานี้เป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้สูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ

ประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้หลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแนวคิด วอลดอร์ฟ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ ที่ผู้วิจัย พัฒนาขึ้น จะเป็นหลักสูตรนำร่องสำหรับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ สำหรับโรงเรียนแห่งอื่น ๆ และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาตามแนวคิดวอลดอร์ฟระดับสูงขึ้นไป อันจะเป็น ประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ ในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป
2. หลักสูตรสถานศึกษานี้จะเป็นแนวทางในการสอนกิจกรรมต่าง ๆ ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ ที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอาจนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการสอนสำหรับเด็กในระดับ ก่อนประถมศึกษาในโรงเรียนทั่วไป
3. หลักสูตรสถานศึกษานี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำ หลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแนวคิดวอลดอร์ฟไปใช้เป็นแบบในการสร้าง หลักสูตร สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาในโรงเรียนทั่วไปได้

ขอบเขตการวิจัย

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ตามแนวคิดวอลดอร์ฟ เป็นหลักสูตรระดับโรงเรียน ที่พัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนระดับชั้นอนุบาล 2 โรงเรียน นาวิกโยธินบูรณะ สังกัดหน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน กองทัพเรือ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำนวน 120 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหลักสูตร คือ นักเรียนระดับอนุบาล 2/3 โรงเรียน นาวิกโยธินบูรณะ สังกัดหน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน กองทัพเรือ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จำนวน 40 คน ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จำนวน 1 ห้องเรียน

เหตุผลที่เลือกโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากทางโรงเรียนอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าไป มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนได้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสะดวกในการจัด

การทดลองและควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนต่าง ๆ ตลอดจนโรงเรียนมีแนวคิดที่จะสนับสนุนในการทดลองนวัตกรรมใหม่ ๆ และยินดีให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

3. ระยะเวลาในการทดลอง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 (เดือน กุมภาพันธ์ 2547)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. หลักสูตรแม่บท หมายถึง หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

2. หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับมวลประสบการณ์ ในการจัดการศึกษาที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ สำหรับเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ในระดับโรงเรียนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละท้องถิ่น โดยจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องและสามารถนำมาใช้ในชีวิตจริงได้

3. การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตร

4. ระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนชาย-หญิง อายุ 4-5 ปีที่กำลังศึกษาในระดับชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนนาวิกโยธินบูรณะ สังกัดหน่วยบัญชาการนาวิกโยธิน กองทัพเรือ

5. แนวคิดทางการศึกษาออลดอร์ฟ หมายถึง แนวคิดทางการศึกษาตามหลักมนุษยปรัชญาเพื่อพัฒนามนุษย์ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวคือ เป็นผู้ซึ่งมีความคิดแยกคายสดใส มีพลังและสร้างสรรค์ ผู้ซึ่งมีความรู้สึกในใจเปี่ยมไปด้วยความเมตตา กล้าหาญ ศรัทธาต่อชีวิต และมีจิตใจใฝ่รู้ ผู้มีพลังเจตจำนงแน่วแน่ สามารถบรรลุภาระกิจแห่งชีวิตที่ตนเองเป็นผู้เลือก มีสังคมที่สมบูรณ์ โดยเน้นในเรื่องของจิตวิญญาณและความรู้สึก การสร้างเจตคติที่ดีในตัวเด็ก เน้นสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ทำจากธรรมชาติ การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับฤดูกาล ประเพณี วัฒนธรรม และธรรมชาติรอบ ๆ ตัวเด็กซึ่งจะจัดทำออกมาในรูปแบบของบทเพลง บทกลอน และนิทาน